

תחפושת של אינטלקטואל: מאיפה נובעים ספקות? ומה עושים אתם?

לוי אשכול, ראש ממשלת ישראל, היה אדם מוכשר ופיקח, אבל יצא לו שם של הסן שדוחה ודוחה החלטות ואינו יודע להכריע. פעם ניגש אליו המלצר בישיבת הממשלה ושאל: "אדוני רוצה תה או קפה?" אשכול חשב וחשב ארוכות ובסוף אמר: "חצי תה חצי קפה".

אחד הסימנים הבולטים של התקופה שלנו הוא הספקנות. אנשים רבים מסתובבים חששנים, הססניים, מתחבטים בין אפשרויות שונות ומתקשים לקבל החלטות כדי לרוץ קדימה. זה מתבטא הן במובן האישי, כשאנשים מתקשים לקבל החלטה על נישואים, לידת ילדים או בחירת מקצוע, וגם כשמקבלים סוף סוף את ההחלטה, מתקשים להחזיק בה מעמד לטווח ארוך. והן במובן הערכי והאמוני, כשאנשים מטילים ספק בכול ואינם מצליחים להיות משוכנעים באמתיותו של שום ערך.

הבלבול הקיומי הזה נובע משתי סיבות המאפיינות במיוחד את דורנו: ראשית, המהפכה הפילוסופית והמדעית בכלל, שהעמידה במרכז את עיקרון "הטלת הספק". הפילוסופיה אינה מקבלת שום ערך כמוחלט, אין לה פרה קדושה והיא אינה מאמינה לאיש. הכול עומד לבחינה מחודשת ועלינו להשתכנע בעצמנו בצדקתם של ערכים¹. שנית, מהפכות החירות והשוויון העמידו במרכז את ה"אני האינדיבידואלי" וכל אחד מודד מבוקר עד ערב את מקומו בעולם ואינו מצליח להאמין בעצמו.

המטרה של השיעור הזה היא לבחון מה עושים עם ספקות: איך מתמודדים עם התחבטות שמאיימת על היציבות הנפשית? האם להדחיק אותה? להקשיב לה? והאם יש דרך לייצר וודאות בעולמנו?

אנו עוסקים בכך בעקבות הפרשה הנוספת שנקרא בשבת זו, פרשת "זכור", אשר מעלה את אחת השאלות הכי גדולות והכי מטרידות בחשיבה היהודית: **התיעוב הקיצוני כלפי עמלק**.

זה דבר מוזר: מצד אחד, אין הרבה דתות או אידיאולוגיות בעולם שהן כה סלחניות ומאמינות בטוב כמו היהדות. יהודים מחונכים בכל הדורות לתת אמון בזולת, להאמין שכל "אדם" באשר הוא – יהודי או שאינו יהודי – נברא "בצלם אלוקים", כדברי רבי עקיבא: "חביב אדם שנברא בצלם". מהסיבה הזו התעלינו מעל מה שעוללו לנו אויבינו במהלך הדורות, מעולם לא פסלנו אנשים או מחקנו מדינות, תמיד הבטנו קדימה מתוך אמונה שאפשר למצוא את הטוב גם אצל הגרועים שבאויבינו.

מצד שני, יש מקום אחד בו נגמרת ראיית הטוב. יש אויב אחד מולו אנו מתגלים כמו עם קשה עורף שאינו מכיר את המושג סליחה. התורה תובעת למחות את "עמלק" מתחת השמים, לא לקבל אותו, לא להכיר בקיומו ולא לנהל אתו משא ומתן. והשאלה העצומה היא מה קרה? איך הפך עמלק לשטן ורוח רעה שאין בו שום דבר טוב?

התשובה החסידית המפורסמת היא ש"עמלק" הוא הרבה יותר מאדם או עם. עמלק הוא יצר הספק והערעור הקיומי, ומה שהתורה רוצה ללמד הוא שהספק הוא הדבר הגרוע ביותר שקיים. הוא אינו אלא התגלות מרושעת של היצר שנועדה לערער את בטחונו. למרות שהספק מתחפש להעמקה אינטלקטואלית, מדובר למעשה בתעלול אכזרי ומתוחכם שנועד לתקוע אותנו במקום. ולכן עם הספק - **אסור להתעסק**. יש להוציא אותו מחוץ למשחק ולרוץ קדימה.

¹ **בדיחה:** רב מודרני הגיע לקהילה בארצות הברית והציג את עצמו כ"הרב ד"ר". רב בישראל וד"ר לפילוסופיה. אחרי שבוע מתקשרת אישה מבוגרת, היא מתלוננת על כאבים בבטן ומבקשת שהרב יבדוק אותה. הוא מתנצל שהוא לא רופא פנימי, אלא ד"ר לפילוסופיה. חולף עוד שבוע והיא מתלוננת שכואב לה הראש ומבקשת שהרב יבדוק אותה. הוא מתקן אותה שהוא אינו נוירולוג, אלא ד"ר לפילוסופיה. כשהיא מתקשרת בשבוע השלישי ומתלוננת על כאבי רגליים, הוא מאבד את הסבלנות וכמעט צועק שהוא לא אורטופד, אלא ד"ר לפילוסופיה. - "אני לא מבינה, היא אומרת, פילוסופיה איזו מחלה זאת?...".

ב. בואו נחזור אל אירועי הימים ההם: שישה ימים אחרי יציאת מצרים, פורצת סערה במחנה ישראל. מרחוק נשמעים קולות פרסות סוסים והצופים מדווחים כי פרעה יצא בראש צבא אדיר להשיב את עם ישראל למצרים. האסון ברור: הים עומד מקדימה, פרעה וחילו מאחורה וכל ההישג של היציאה מהעבדות לחירות, עומד להיעלם. כאן אפשר היה לצפות כי הקב"ה יורה לעם להשיב מלחמה. אחרי הכול הם לא היו ילדים קטנים. היו ביניהם 600,000 גברים בין גיל עשרים לשישים. זה כוח צבאי אדיר שאפשר לעשות אתו נקמה בפרעה. אבל למרבה הפלא, הקב"ה דוחה לחלוטין את האפשרות הזו ותמורת זאת אומר **אני אלחם בשבילכם**. "ה' ילחם לכם ואתם תחרישון".

למה באמת? מדוע מנע מהם הקב"ה את האפשרות להתבגר ולעמוד על נפשם?

1. בבא קמא צב: מה המקור לפתגם העממי 'בור ששתית ממנו מים, לא תזרוק בו אבן?' אמר לו שנאמר (דברים כג, ח) 'לא תתעב אדומי כי אחיך הוא ולא תתעב מצרי כי גר היית בארצו'.

זאת תובנה מהממת באצילותה: למרות הסבל שגרמו לנו המצרים, אנו מחויבים להתעלם מכל זה ולזכור רק את הטוב. בעת שיוסף ביקש מקלט עבור יעקב ובניו, פרעה העניק להם 70 ויזות, ואנו מחויבים לזכור רק את הטוב הזה ולשכוח את כל הסבל שהסבו לנו אחר כך. וכשם שהדברים אמורים ביחס לפרעה ואנשיו הרשעים, כך אומרת התורה ביחס לאויב מרושע, לא פחות, אנשי מדין:

במדבר לא: וידבר ה' אל משה לאמור: נקם נקמת בני ישראל מאת המדינים אחר תאסף אל עמך ... [ואולם ממשיכה התורה שלא הלך בעצמו אלא שלח את פנחס לפקד עליהם] וישלח אותם משה אלף למטה לצבא ... ואת פנחס בן אלעזר הכהן לצבא - במדבר רבה כב, ד: הקדוש ברוך הוא אמר למשה נקם נקמת אתה בעצמך והוא משלח אחרים! אלא מפני שנתגדל בארץ מדין, אמר אינו בדין שאני מצר למי שעשה בי טובה, כך אומר המשל: בור ששתית ממנו אל תזרוק בו אבן.

שוב מדהים. אנשי מדין הפגינו ריקבון מוסרי יוצאי דופן. בראותם שאינם מסוגלים לגבור על ישראל צבאית, ניסו לפגוע בקדושה היהודית וכך לסכסך בין ישראל והקב"ה. הם שלחו את הבנות בראשות כזבי בת צור המדינית כדי לפתות את ישראל לעבירה. ובכל זאת משה רבנו מתעלה מעל כל הכעס והזעם וזוכר להם את מעט הטוב שבהם.

זה לא נגמר ביחס לאומות שעשו גם טובה, אלא אפילו ביחס לעמים שעוללו לנו רק רעה, בכל זאת איננו נוקמים בהם ומביטים קדימה. כבר שכחנו את מה שעשו אשור ופלשתים, בבל ורומא, אין שום חיוב לשמור להם טינה, ויותר מזה נאמר כי לעתיד לבוא כולם עתידים להתברר ולהתגלות בשורש האלוקי הטוב שבהם. כמו שאמר הנביא: "כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה'".

ואולם בניגוד גמור לסלחנות היהודית, ישנו אויב אחד ויחיד שאנו מתגלים כלפיו כחשדניים נצחיים. אנו מצוים שלא לקבל את קיומו ולא לנהל עמו שום מערכת יחסים.

זה היה חודש אחרי יציאת מצרים. העולם כולו עמד המום נוכח קבוצת העבדים שהצליחה לבקוע 200 שנות עבדות בין גדרות מצרים, ואחר כך חצתה את ים סוף כאילו היה יבשה ולא ים. ואולם עם אחד התעקש לא להתפעל מהנסים: עמלק. הוא יצא מהנגב, מרפידים, בראש צבא גדול לפגוע בקבוצת העבדים כפופי הגב שיצאה עכשיו ממאתיים שנות עבודת פרך וניסתה איכשהו לבנות את קיומה.

האמת היא שעמלק היה בן משפחה קרוב לישראל, הוא היה בנו של אליפז בן עשו, כך שהיה בן דוד שני של השבטים בני יעקב. בשלב הראשון עמלק נחל הצלחה, כמו שנאמר "ויזנב בך כל הנחשלים אחריו". כלומר, הוא פגע באותם אלו שהיו טמאים בטומאות שונות ולכן עמדו מחוץ לענן שהקיף את המחנה וכך היה יכול לפגוע בהם. ואולם העם התארגן להשיב מלחמה, וגם משה עלה על ההר ופעל נגדו באמצעים רוחניים, ו"כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל" (ראו בהערה² תוספת מעניינת).

² ישנו קשר מיוחד בין מלמת עמלק לחודש אדר ב' בו אנו נמצאים: בתלמוד ירושלמי (ראש השנה ג, ח) מובא שעמלק לחם נגדנו באמצעים מיסטיים. הוא היה ידען דגול במפת השמים ושלח חיילים להילחם ביום ההולדת שלהם, באומרו: "לא במהרה אדם נופל ביום ההולדת שלו", שכן 'מזלו גובר' ביום זה. מה עשה משה? בירושלמי שם נאמר שהסיט את מפת המזלות בשמים ובכך ביטל את כוחם של בעלי יום ההולדת. אולם החזקוני כותב שמשה שלח אנשים שנולדו באדר שני, שהם למעלה מן המזל, כי ישנם רק 12

לכאורה, הסיפור היה צריך להיגמר כאן, כמו כל האויבים האחרים שנאבקו בנו, ושכחנו מזה והמשכנו הלאה. ואולם התורה מתייחסת לעניין אחרת ותובעת להוציא את עמלק מחוץ למשפחת העמים.

2. דברים כה: זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים, אשר קרך בדרך ויזנב בך כל הנחשלים אחריו ואתה עיף ויגע ולא ירא אלוקים. והיה בהניח ה' לך מכל אויבך מסביב בארץ אשר ה' אלוקיך נותן לך נחלה לרשתה, תמחה את זכר עמלק מתחת השמים, לא תשכח! - ספר המצוות להרמב"ם מ"ע קפט: צונו לזכור מה שעשה לנו עמלק בהקדימו להרע לנו ולשנוא אותו בכל עת ועת ... ונזרז העם לשנוא אותו עד שלא תשכח המצווה ולא תחלש שנאתו.

וכדי ששגרת החיים לא תקהה את השנאה, אנו עושים סדרת צעדים כדי לא להפסיק לשנוא. ראשית, מדי יום מזכירים בנוסח "שש זכירות" (או עשר זכירות לנוסחאות אחרות) את מעשה עמלק. שנית, פעם בשנה קוראים בתורה ובעשרה את מעשה עמלק. ובנוגע לכך שקוראים דווקא פעם בשנה, מובא רעיון יפה בכתבי החתם סופר (שו"ת אה"ע סימן קיט): טבע האדם לשכוח דבר אחרי י"ב חודש שלא חשב עליו, כמו מצווה על המת שישתכח מן הלב אחרי י"ב חודש ועוד, ולכן קוראים את פרשת זכור פעם בשנה, כדי שלא יעברו י"ב חודש בהם הסחנו דעת משנאתו. (וכנראה שהקריאה בסידור אינה מספיקה, ובפרט שקוראים את זה בסוף התפילה עם רגל אחת מחוץ לבית הכנסת).

הזמן בו נקבע לקרוא הפרשה היא בשבת קודם פורים, שכן המן היה מזרע עמלק, וקריאת המגילה היא קיום מחיית זרע עמלק, ולכן מקדימים להזכיר מי הוא זה ואיזהו הצאצא המנוול למשפחת עמלק.

מגילה ל,א: פורים שחל להיות בערב שבת, רב אמר מקדימים לקרוא פרשת זכור [בשבת שלפניה] ... כדי שלא תקדם עשייה [מחיית המן במגילה] לזכירה [בספר תורה בשבת שלפניה].

והצעד השלישי בו מוחים את זכר עמלק הוא בעת קריאת המגילה: אנו מוחים ומרעישים בכל פעם שמזכירים את שמו של המן האגגי במגילה, כדי לא להשאיר שום זכר ממנו תחת השמים.

בית יוסף סימן תרצ: כשמזכיר את המן ובניו מנקשים התינוקות באבנים או בלוחות עץ שבידם ... ולמנהג הזה יש שורש באגדה, דאמרינן כי מחה אמחה את זכר עמלק.

והשאלה הגדולה היא מה עשה עמלק? למה איננו מרעישים כשמזכירים את פרעה, נבוכדנצר ואדריינוס יישחקו עצמותיו? אדרבה, המצרים, הבבלים והרומאים שפכו את דמנו פי מיליון ממנו, ובכל זאת לכולם הנחנו דווקא לעמלק שפגע באנשים בודדים מישראל מוכרחים לדחות אותו מחוץ למשפחת העמים?

מאמר זכור את עשה לך עמלק תשח"י: בשאר האומות כתוב (בצפניה) 'כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' לעבדו שכם אחד', שיהיה אצלם עניין של בירור ... משא"כ בעמלק כתוב 'ראשית גויים עמלק ואחריתו עד אובד', שלא יתברר אלא יהיה בו מחייה ושבירה לגמרי.

יתירה מכך – וזאת שאלה גדולה: מה תכלית השנאה כיום? הרי איננו יודעים כיום מיהו זרע עמלק, וגם אם היינו יודעים, אין יד ישראל תקיפה ואיננו יכולים לקחת את החוק לידיים. כך שלא מובן בכלל מהי מטרת הקריאה? להתמלא שנאה ואחר כך ללכת לאכול סעודת שבת?!

ליקוטי שיחות חכ"א/191: תכלית זכירת עמלק היא מחיית עמלק, וכיון שבזמן הזה לא שייך לקיים הציווי, שכן המצווה היא רק כשיהודים נמצאים על אדמתם במצב של מנוחה מאויביהם, ככתוב: 'והיה בהניח ה' אלוקיך לך מכל אויבך מסביב', וגם איננו יודעים מיהו זרע עמלק, כיון ש'עלה סנחריב ובלבל את האומות' ... אם כן, מדוע תיקנו קריאה מיוחדת ושבת מיוחדת לזכור את שנאת עמלק?

הכרח, אפוא, לומר כי עמלק הוא לא רק אדם, הוא תופעה. זאת רוח ונטייה שקיימת בעולם ועלינו לעמוד דרוכים כנגדה תמיד ולא לאפשר את קיומה³.

מזלות ולכן אין מזל לחודש ה-13 בשנה או שהמזל שלהם הוא השבט ה"ג, לוי, שלמעלה מן המזל (שערי המועדים אדר קלד-ח).

³ מסופר על החסיד הדגול רבי בנימין קלעצקער שהתקרב אל רבנו הזקן, משום שפעם התארח בעירו החסיד רבי זלמן זעזמער בעת קריאת פרשת זכור, ופניו בערו של שנאה וזכרם בעת הזכרת עמלק. רבי בנימין קלעצקער ניגש אליו ושאל איך רוכשים שנאה עמוקה כזו לעמלק, והוא ענה שבשביל זה צריך ללכת לליאזנה..

ג. לפני שנכנסים לעניין, נעיר וארט יפה ומבריק: הפרק הבא בתורה אחרי מלחמת עמלק הוא הגעת יתרו, הנביא הגדול של מדין, למחנה ישראל. רש"י על המקום מביא: "וישמע יתרו – מה שמועה שמע ובא? קריעת ים סוף ומלחמת עמלק". השמועות שעוררו את יתרו לקום מהכורסה ולהרחיק עד מחנה ישראל, היו נס קריעת ים סוף ומלחמת עמלק.

וכאן מתפלא כל אחד מה ריגש אותו במלחמת עמלק? מילא קריעת ים סוף הייתה נס שהדהים את כל העולם, ככתוב "אז נבהלו אלופי אדום אילי מואב יאחזמו רעד", אבל מלחמת עמלק הייתה הרי ההיפך הגמור: רגע בו ישראל הושפלו וכמעט נכשלו במלחמה - אז מה עורר את יתרו להצטרף למחנה ישראל?

שמעתי פעם וארט מבריק מהרב ישראל מאיר לאו: כאשר יתרו שמע על נס קריעת ים סוף, הוא התאכזב מאוד. הוא התרשם שבני ישראל הם אנשים חלשים וכנועים שאינם מסוגלים ללחום במצרים בעצמם ונזקקים לקב"ה שיישא אותם על כפיים כאשר יישא האומן את היונק. ואולם אחר כך שמע על "מלחמת עמלק", שבה עם ישראל מתגלה פתאום ככוח צבאי מרשים שיכול להיאבק. וכאן הוא ישב לחשב מסלול מחדש ולנסות להבין למה לא לחמו קודם במצרים?

פתאום הכתה בו ההכרה שעם ישראל הוא העם המוסרי בעולם, ופשוט אינו רוצה לפגוע במי שעשה לו טובה מועטה כמו המצרים. יתרו נדהם לגלות שמשהו חדש מתחיל ותקופה מרוממת מתחילה בחיי האומות. ולכן "קריעת ים סוף ומלחמת עמלק" ביחד עוררו אותו לבוא לישראל.

וכאן שבים ושואלים: כיצד נעצרת המוסריות המוחלטת שלנו במצרים ואינה חלה גם על צאצאי עמלק? אנו רוצים להציג שני הסברים: הסבר פשוט שרואה בעמלק את אב הטיפוס של האנטישמיות, שנאת ישראל העצמית. ואחר כך תורה חסידית עמוקה אודות המשמעות הרוחנית של קליפת עמלק.

ד. פעם עמד עקרב על חוף הים בעזה והשתוקק לחצות את הים. הבעיה היא שעקרבים לא יודעים לשחות. לפתע ראה העקרב ברבור, הוא קרא לו וביקש ממנו להעביר אותו את הים. "מה פתאום, אמר הברבור, אתה תטיל בי את הארס שלך ואני אטבע". – "אל תחשוש, אמר העקרב, אם אני אעשה את זה אני אפגע בעצמי כי אנחנו נטבע יחד". הברבור השתכנע מההיגיון הישר ולקח אותו על הגב.

השחייה הייתה נעימה והברבור נהנה מכל רגע. אבל רגע לפני שהגיעו אל הצד השני, הברבור הרגיש פתאום עקיצה חריפה בצווארו ואת הארס זוחל בתוך גבו. הברבור החל לטבוע ואתו העקרב שמעליו. רגע לפני ששקע במצולות הוא צעק לעקרב בכאב: "למה עשית את זה? למה? מילא אותי הרגת, אבל אתה הורג גם את עצמך. אתה הרי גוזר את הדין שלך ביחד אתי?". "מצטער, השיב העקרב, אני לא שולט בזה, אני עקרב". או בגרסה אחרת: "מצטער, זה המזרח התיכון...".

כשהתורה מוציאה את עמלק מחוץ לתחום, היא רוצה לחדד תופעה נוראה שקיימת בעולם ורבים מאתנו מנסים לטשטש אותה: אנטישמיות. התורה רוצה שנבין שיש בעולם תופעה מטורפת של שנאת ישראל והיא עצמית, אדוקה וחסרת היגיון. אסור לנו לנסות לפתור אותה בכלים הגיוניים של משא ומתן כי היא לא הגיונית, היא נובעת מעומקים שהם הרבה למעלה מההיגיון.

ישנו הבדל מהותי בין עמלק ובין מצרים ורבים משונאינו במהלך הדורות: מאחורי שנאת מצרים לישראל עמדה סיבה. התורה עצמה מאריכה בה: פרעה חשש מההתפתחות הדמוגרפית של עם ישראל שתאיים על ארצו מבפנים. באותה מידה היו עוד משונאינו במהלך הדורות שהתקוטטו אתנו על אינטרסים שונים, כמו היוונים והרומאים שרצו לשלוט בארץ ואנו הפרענו להם עם התרבות השונה שלנו. ואולם עמלק היה שונה מכל אלה: לא הכרנו אותו, לא עברנו באזור שלו, לא ידענו מקיומו והוא חצה מרחקים אדירים כדי להיאבק בנו – וכל כך למה? כי הוא נכד של עשו, ו"עשו שונא ליעקב". ככה זה, יש בעולם שנאות שאינן מבוססות על היגיון.

3. אברבנאל בשלח: עמלק בא להילחם בלי סיבה ... הייתה מלחמתו ברוע לב בלבד להחזירם לעבדות ולחלל כבוד ה' אשר גאלם.

ביתר ביאור: מלחמות פורצות בדרך כלל מפני שלוש סיבות: א. **טריטוריה**, סכסוך על שטח ונכסים. ב. **עוצמה**, חשש של מדינה מעוצמה צבאית מתפתחת של השכנה שלה. ג. **דת**, ניסיון לכפות דת על בני מדינה. רוב השונאים שלנו במהלך ההיסטוריה לחמו בנו משום אחת מהסיבות הללו: או שנאבקו עמנו על שטח טריטוריאלי, כמו הבלים והרומאים שרצו לשלוט בארץ, או שחששו מהעוצמה המתפתחת שלנו, כמו פרעה שאמר "הן בני ישראל עם רב ועצום ממנו", או שניסו לכפות עלינו דת, כמו מסעי הצלב.

אולם עמלק יצא מכל אלו: לא רבנו אתו על שטח, כיון שלא עברנו באזור בו הוא גר. לא הייתה לנו עוצמה צבאית באותה שעה, כי יצאנו עייפים ויגיעים ממאמצי שנות שעבוד. וגם לא ייצגנו שום דת, שהרי התורה עוד לא ניתנה. בכך ראיתי מבארים באופן נאה את אריכות לשון התורה גבי עמלק: "אשר עשה לך עמלק **בדרך בצאתכם ממצרים**", כלומר כאשר הייתם בסך הכול "בדרך", בלי שום דרישות **טריטוריאליות**. "ואתה עייף ויגע", היית **חלש ועייף** ולא אימת על שום אומה שכנה. "ולא ירא אלוקים" – לא הייתה לך **דת ייחודית** לפני מתן תורה.

ואתו דבר קרה עם שנאת המן: כאשר קוראים את המגילה לא מצליחים להבין מה גרם לשנאת המן כלפי ישראל? גם אם הייתה לו תחרות עם מרדכי, הוא היה אמור לפגוע במרדכי לבדו. אבל איך הגיע לתעב עם שלם ב-127 מדינה? ואין צריך להוסיף לגבי זרע עמלק בימינו, שנאת גרמניה לישראל. כל כך הרבה ספרים נכתבו בניסיון לפענח את יסוד השנאה של היטלר ימ"ש לישראל. בשנה האחרונה של המלחמה, כשהנאצים ימ"ש הבינו שהם עומדים להפסיד, הם הפנו קרונות צבאיים כדי לזרז את המשלוחים לאושוויץ במקום לחזק את הלוחמה שלהם כנגד בנות הברית. הם היו מוכנים למות ובלבד לקחת אותנו עימם היל"ת.

התשובה היא אותה תשובה: יש שנאות קיומיות שהן חסרות היגיון, הן פשוט ביטוי של טירוף. והבעיה של המערב היא שאנחנו לא מוכנים לקבל את העובדה הזו. היות שאנו אנשים הגיוניים, אנו עושים 'רציונליזציה של השנאה' ושופטים את האויב דרך המשקפיים של **עצמנו**. אנו סבורים שהאויב הוא הגיוני ואם רק יקבל שטח או הכרה יתפוך את עורו. ואולם זה המסר של התורה עם פרשת עמלק: יש שנאות פנאטיות שאינן נובעות מהיגיון. ולכן אסור לנהל מלחמה משא ומתן, אסור להשלות את עצמנו שמשוה יפייס אותן, והדרך היחידה היא להיאבק בטוריסטים ובמשלחיהם עד חורמה.

עד כאן המשמעות הפשוטה לעניין בעיית עמלק. אמנם בתורת החסידות מקבל העניין משמעות עמוקה ומהפכנית הנוגעת ביסודות הקיום של החיים הרוחניים והאנושיים.

ה. את הסיפור הבא, סיפר הרבי מליובאוויטש פעמים רבות, והוא מועבר כאן בתוספת אי אלו התאמות ספרותיות לטובת הקורא: הצדיק רבי נחום מטשרנוביל, מראשוני אדמור"י החסידות, היה אדם עני. אמנם החסידים תרמו לו כסף, אך הוא היה מעביר הכול לעניים ולא משאיר כלום לצרכי ביתו. במשך שנים חיו בני הבית בעוני ושתקו, אך בתו התבגרה והגיעה לתקופת הנישואים והחסידים תכננו חתונה מכובדת כראוי לבת הרבי. אולם הגבאי ידע את האמת שאין בקופת המשפחה רובל לממן את האירוע.

פעם הגיע חסיד עשיר לבקר את הרבי והגבאי גילה באזניו את המצב. הוא ביקש ממנו לומר לרבי כי הסכום שיעביר היום לרבי, הוא תרומה פרטית עבור המשפחה ואנא לא להעבירו לצרכי החסידים. הגבאי המתין במתח לראות את החסיד יוצא וליטול את הכסף, אך רגע אחרי שיצא העשיר, נכנס חסיד נוסף שחיתן את בתו והיה זקוק להלוואה דחופה והרבי הוציא את הכסף ונתן לו את הסכום.

הגבאי המתוסכל לא היה יכול יותר להתאפק. הוא נכנס לחדרו של הרבי והתאונן כי המשפחה עומדת לפני חתונה גדולה ואיך הרבי מחלק את כספו לאחרים? הרבי השיב שהוא באמת התכוון לקחת את הכסף לעצמו, אבל לא היה יכול לעמוד בפני בכיו של האיש שרוצה לשמח את בתו הענייה. ואז הוסיף הרבי ואמר כך: אני רוצה לשתף אותך בתעלומות לבבי, בתגלית עמוקה שגיליתי היום אודות דרכי הנכלוליות של היצר. כשאותו חסיד נכנס ובכה על מצבו, רציתי לתת לו מיד את הכסף שקיבלתי, אבל אז נכנסה בי מחשבה אחרת: אולי עדיף לחלק את הכסף לכמה חסידים עניים ולא לתת הכול לאדם אחד? אחרי הכול, מדובר בסכום ענק שיכול לכלכל כמה משפחות. התלבטתי והיססתי ולא ידעתי מה להחליט: לתת או לא לתת? אבל אז תפשתי שמדובר בתעלול מרושע של היצר. **הוא יוצר ספקות והתחבטויות ובלבד שאתקע כאן**, שאדחה את הניתנה. עובדה היא שכאשר חשבת לקחת הכסף

לעצמי, לא עלתה בי מחשבה לחלק אותו לחמשה אנשים, רק כשרציתי לתת לאחרים, פתאום עלה הרעיון אולי לפזר את הנתינה לחמישה נזקקים...

מדובר בתובנה כבירה: התעלול הכי מרושע של היצר הוא לעורר ספקות, כדי לערער את הביטחון שלנו. במקום לשלול את האמיתות עצמן, שזה דבר שלא ילך לו, הוא נוקט בתכסיס הרבה יותר ערמומי: הוא אומר "כן, אבל!". "אולי מחר? אולי מחרתיים? אולי תבדוק שוב? אולי זה לא כמו שכתוב?". וזה עובד לו מצוין, כי אנו לא מזהים אותו. הוא בא מחופש ליצר טוב, למין עמקן אינטלקטואלי שרוצה למצוא את הבחירה הטובה ביותר, אבל למעשה מדובר בתעלול מרושע כדי לערער את הביטחון.

אב הטיפוס של היצר הזה הוא "עמלק". המילה "עמלק" היא בגימטרייה 240, בדיוק כמו המילה "ספק". גם ראשי התיבות של הפסוק "ראשית גויים עמלק" הם "רגע!". ומה שעמלק הראשון ניסה לעשות הוא לקרר את האמבטיה הרוחת. בכל העולם התפשטה וודאות מהממת ביחס לעליונותו של העם היוצא ממצרים. כולם ראו את הנסים והנפלאות שליוו את עם ישראל ועמדו המומים, ואולם עמלק בא וטען: רגע, אל תתלהבו, בואו נבדוק שוב, אולי הקב"ה רצה רק להוציא אותם ממצרים, אבל עכשיו יזניח אותם "בדרך" ולא ילווה אותם הלאה? אולי הקב"ה מתעניין רק בדברים הגדולים, בהוצאת העם מסבל המצרים, אבל לא מתעניין בדברים הקטנים, כמו פרטי התורה ומצוות?

וכלפי התופעה הזו, התורה מגיבה במלוא העוצמה. "מחה תמחה את זכר עמלק". עם ספק - אסור להתעסק. מותר לשאול, מותר לחקור, אבל בתנאי שהחקירה מובילה בסוף לביטחון ולעשייה. ואולם ספק שכל תכליתו הוא בלבול, חרדה, פחד, היתקעות במקום – יש להשמידו מעל פני האדמה. אסור לנהל אתו וויכוחים, אסור להתעמת אתו, אלא פשוט לקבל החלטה וללכת הלאה.

נשים לב שהשבח הראשון שנאמר במזמור "אשת חיל" הוא: "בטח בה לב בעלה". שכן הבסיס הראשון בין בני זוג חייב להיות ביטחון בקשר. להסיר את הספקות ולתת אמון אחד בשני. שום דבר טוב לא יוצא מבלבול. זאת הסיבה שהקב"ה יוצא מגדרו כדי להתיר את הספק אצל אישה סוטה, ומתיר למחוק את שמו על המים, משום שהדבר המסוכן ביותר הוא חיים בספק. ואין שמחה כהתרת הספקות.

אספר משהו אישי: לפני החתונה היו לי ספקות שונים כדרכם של חתנים צעירים. מישהו אמר לי אז משפט יפה ופתח לי את העיניים: אסור להתעסק עם שאלת "האם", אלא רק עם שאלת ה"איך"? כלומר, בחיים אסור לשאול האם אצליח, אלא רק איך להצליח. חייבים לקבל החלטה ולהתקדם אתה הלאה.

יש סיפור על מפקד אוגדת טנקים שאמר לחייליו: "אם יש לכם ספק לאן ללכת - תנסו ללכת לטוב ביותר, אם אתם לא יודעים לאן - תזוזו, אך בכל מקרה אסור לטנק לעמוד במקום".

ואותו דבר הוא בין יהודי לקב"ה: מספרים על האדמו"ר מקוצק שהגיע אליו חסיד עם ספקות באמונה, שאלות על הקב"ה. האדמו"ר שלח אותו לעיין באיזה "תוספות" בתלמוד. האיש עיין שוב ושוב ולא מצא שום דבר קשור. הוא בא לשאול שוב והרבי אמר לו כך: "תסתכל בתוספות שם, הוא שאל שאלה חמורה, הוא לא מצא לה תשובה ונשאר ב"צריך עיון" – אך התוספות לא נשאר תקוע שם אלא המשיך הלאה לעניינים הבאים".

הרעיון הוא שצריך להפסיק לפחד מהספק, ותמורת זאת לזרוק אותו החוצה. הספק הכאילו אינטלקטואלי הוא אינו יצר הרע בתחפושת, וכל מה שצריך הוא להסיח דעת ממנו ולהמשיך הלאה. עלינו לדעת ששאלות אינטלקטואליות בדרך כלל אינן מאיימות על שלוות הנפש. אם הבלבול הגיע לרמה כזו, עלינו לבחון טוב שמא מדובר ביצר הרע שנועד לתקוע אותנו במקום.

במילים אחרות, האדם אמור להפריד בין הספק ובין עצמו. עלינו למסגר את הספק ולומר לעצמנו כי זה לא בא מתוכנו, לא מההיגיון, לא מהנשמה, אלא בסך הכול תעלול חיצוני של היצר. כך ידוע הסיפור עם אותו חסיד שבא לאדמו"ר הצמח צדק והתלונן על ספקות באמונה, והרבי פטר אותו באמירה "ומה אכפת לך? אז יש לך ספקות!". נתן אותו חסיד צעקה: "מה זאת אומרת? מה ליהודי כמוני ולספקות באמונה?". חייך הצמח צדק ואמר: "אם כך, זה בסדר, אין לך שום ספקות...".

הרעיון הוא שאם נביט לתוך עומק נפשנו ביושרה, נגלה שאנו לא רוצים בספק, לא מזדהים אתו, ולכל היותר פוחדים ממנו – וזה בדיוק המאפיינים של היצר הרע.

4. האדמו"ר הרי"צ מלובאוויטש, ספר המאמרים קונטרסים, מאמר זכור את אשר עשה לך עמלק: כל עניינו של עמלק הוא למרוד ולנגד לאלוקות, והוא כשמתבונן בשכלו בהשגה אלוקית ומבינה היטב עד שיודע אלוקות במוחו ממש, ומכל מקום לא יתפעל לבו כלל מזה, והוא הקרירות דעמלק, 'אשר קרך בדרך', שמקרר את העניין ברוחניות שהלב לא יתפעל על עניין אלוקי. והמקום דפעולת קליפת עמלק הוא "בדרך" – דכאשר רוצה האדם לצאת מהמצרים והגבולים דגשמיות – בא עמלק ומקרר לבלתי להתפעל על עניין אלוקי.

ואופן קליפת עמלק הוא בהטלת ספקות, שעושה ספקות ואומר 'מי אומר שהוא כך', הגם שהוא עצמו יודע שהעניין כן והוא דבר רוחני אלוקי, אבל עמלק בגימטרייה 'ספק' שמטיל ספק בכל עניין אלוקי ורוחני. וזהו 'ראשית גויים עמלק ואחריתו עדי אובד', דתיקונו הוא רק בדרך שבירה ואיבוד.

רגע, אבל מה עושים עם השאלות? כיצד מקבלים החלטה בחיים? נניח שאדם רוצה לזרוק את הספקות, אבל כיצד יודעים מה הדרך הנכונה ללכת בה?

הנה שני כללי אצבע שיכולים להועיל: א. אומרים שהפתרון הטוב ביותר הוא ללכת אחרי האינטואיציה הראשונה. בדרך כלל המחשבה הראשונה היא זאת שמשקפת את הרצון הפנימי, ואילו המחשבות הבאות הן כבר המופעים של עמלק שבא להפריע. בדיוק כמו בני ישראל שיצאו "לדרך", לכיוון הר סיני, ואז בא עמלק לתקוע את ההתקדמות.

בכל מקרה חשוב לזכור שמוטב להסתכן מאשר לא לעשות שום דבר. כך אומרים בשם רבי נחמן מברסלב: "מוטב להיות פתי המאמין בכל דבר, מאשר ספקן שאינו מאמין בשום דבר".

ב. בכל הקשור לשאלות באמונה, צריך להפסיק להיבהל מהן ופשוט ללמוד תורה. "תורת ה' תמימה משיבת נפש" ויש בה את המענה לכל השאלות. אפשר להניח את הספקות הצידה, לקבל על עצמנו לשוב ולחשוב עליהן עוד חצי שנה, ובינתיים נראה שהתקדמנו מבחינה רוחנית והדברים הסתדרו.

הנה סיפור נפלא: הילד אלחנן כהן למד בחיידר של 'ידידים' בניו ג'רזי. כשהתחילו ללמוד "בראשית ברא אלוקים" חזר הילד הביתה ושאל "מי ברא את אלוקים"? האימא אמרה שזאת שאלה טובה ועליו לשאול את המורה. הילד הגיע שמח עם השאלה הטובה ושאל את המורה מי ברא את אלוקים? המורה נתן לו על הראש איך הוא שואל שאלות של כפירה ויתבייש לו. אבל השאלה לא נתנה לו מנוח והאימא הציעה לכתוב את השאלה לרבי מלובאוויטש.

הילד כתב לרבי מכתב בכתב ידו עם השאלה מי ברא את אלוקים? כעבור ימים ספורים הגיע מכתב מיוחד על בלנק מכתבים של הרבי מלובאוויטש, על שם הילד אלחנן כהן ובו נכתב: השאלה שלך טובה, ובכלל צריך לשאול כל דבר שהרי גם משה רבינו שאל את אלוקים "למה הרעות?". התשובה לשאלה שלך נלמדת בהרחבה בישיבות וכשתגיע לגיל הזה תלמד את כל הנושא. אבל חשוב שתדע, שכל שתקיים מצוות ותעבוד את השם כעת בקבלת עול, כך תזכה להבין טוב יותר את התשובה לשאלה שלך כשתלמד את הנושא.

מכתב לילד אלחנן כהן (סיון תשמ"א, תרגום מאנגלית): קיבלתי את מכתבך בו אתה מבקש לדעת יותר על ה' וכו'. הרצון של ידע כזה הוא, כמובן, ראוי לשבח, ולכן המלך דוד הורה לבנו שלמה 'דע את אלוקי אביך ועבדהו בלב שלם', אך יש זמן מתאים לכל דבר, ובינתיים הדבר הכי חשוב הוא להתרכז במילוי המצוות ובלימוד התורה שלך, ובבוא הזמן, תדבר עם המורה שלך או הרב בקהילה שלך בקשר עם השאלה שיש לך. אין צורך להצביע על כך שהסדר בקיום המצוות הוא 'נעשה' לפני 'נשמע' (הבנה), ובאמצעות המעשה מגיע היהודי להבנה במלוא המידה האפשרית.

ונסיים: בשנות השבעים הגיע סטודנט אמריקאי להיפגש עם הרבי מלובאוויטש. הוא הוציא דף עם שאלות רבות בענייני אמונה שהציקו לו וטרדו את נפשו. הרבי החל להקשיב לו ואז אמר כי המענה על השאלות יארך זמן, ובחוץ עומדים אנשים רבים שממתינים חודשים לתורם להיכנס פנימה. "ההצעה שלי היא, אמר הרבי, שתיכנס ללמוד כאן בישיבה לכמה שבועות, ולאחריהם תקבע שוב פגישה אתי, והפעם תבקש לקבוע אותה אחרונה בסוף הלילה, וכך יהיה לי את הזמן לשוחח אתך ברוגע".

הסטודנט הצטרף ללימודים בישיבה, הוא היה בחור רציני ושקע כל כולו בתורה, ואחרי כמה שבועות נכנס שוב לפגישה עם הרבי. הוא סיפר בשמחה על לימודיו ועל החברים שמצא והתכוון לצאת החוצה. הרבי אמר לו: "רגע, מה עם הדף?". "איזה דף", הוא לא הבין. "הדף עם הספקות?". – "אה, הוא אמר, זה כבר לא מעניין..."

**כתיבת הדרשות והשיעורים והפצתם באופן חופשי
מתאפשרת בתמיכתם של שלוחי הרבי ברחבי תבל**

**ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי
ר' שניאור ורעייתו יוכבד שיחיו מינסקי
להצלחה רבה בכל ענייניהם
ולעילוי נשמת מרת
שיינא בעשא בתיה בת יוסף דב**